

**CE ESTE DEMNOLOGIA?
O ALTFEL DE VIZIUNE
ASUPRA ȘTIINȚEI DEMONOLOGICE
WHAT IS DEMNOLOGY?
A DIFFERENT VIEW
ON DEMONOLOGICAL SCIENCE**

Petru Adrian DANCIU

Centrul de Cercetare a Imaginarului *Speculum*/ Centre for the
research of the imaginary *Speculum*

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia/ “1 Decembrie 1918”

University of Alba Iulia

email: office.gnostic@gmail.com

Abstract: *The article proposes a phenomenological vision on the history of demonology and the demonic imaginary starting with the shamanic model. Three qualities of the shaman are important in the birth of demonology: sense perception, knowledge and self-control. With the passage of shamanic practices to religious practices, these qualities will not be lost. On the contrary, they will survive in the religious cults of polytheism, constituting the three classes of demonological practice: sensorial, gnostic and exorcistic. My research is focused on this perspective. The image I have tried to reshape on the birth of polytheistic demonology is closely related to the pre-monotheistic demonic imaginary, whose "palette" of deities and demons is infinitely larger than anything in as far as the history of religions has managed to recover.*

Keywords: Demonology; exorcism; shaman; sacred; profane; demon.

Ne-am obișnuit ca, atunci când vorbim despre demonologie, să o asociem, în cel mai bun caz, strict câmpului de cercetare a spiritualităților monoteiste, ignorând pur și simplu faptul că, în sine, demonologia deține o istorie „personală”, a cărei origine se confundă cu angoasa confruntării primilor oameni cu problema răului, rezumată la încălcarea tabu-ului (oricare ar fi fost acesta) și la consecințele ciclice rezultate din tot acest proces. Demonologia, cel puțin din această perspectivă, se naște plecând de la un posibil monoteism, dacă-l privim doar ca relație Eu-Tu (zeu), încălcat mai apoi prin introducerea lui Acela (Diavolul/ Celălalt) și, implicit, prin constatarea „gustului bun” (v. *Geneză*, 3, 6-7) oferit de *diversitatea manifestărilor non-valorice numinoase* (v. Otto, 1996a: 67-68) ale sacralului ca politeism. În sens „mitic”, atunci când se „pierde” din vedere factorul uman, demonologia se naște ca pură constatare a antagonismului dintre principii, „tradusă” din punct de vedere monoteist în confruntarea deschisă (v. Romanidis, 2017: 87-142), cu efect permanent asupra lui Satan, cel care refuză pocăința⁵ „câtă vreme doctrina biblică nu acordă răului o existență eternă, egală cu a lui Dumnezeu” (Stăniloae, 2018: 471) și fără efect asupra lui Dumnezeu.

În planul secund, omul hylîc se simte prins într-un război început, din punctul de vedere al teologiilor dogmatice, cel mai probabil, înainte de a fi fost adus în existență⁶, conflict la care se vede nevoit să participe în urma unei căderi impropriate sau „păcat

---

5 Un mister al „magnetismului” trupului, de vreme ce, ne spune Ioan Damaschin, „Dumnezeu oferă pururea diavolului cele bune, dar acesta nu vrea să le primească” (apud. Stăniloae, 1990: 282).

6 Pe de-o parte, aflăm din scurtul său tratat de demonologie că „Părinții socotesc că îngerii au fost creați înainte de crearea lumii sensibile și a omului” (Stăniloae, 2018: 439), cum, pe de alta, Dumitru Stăniloae omite să indice momentul căderii demonilor anterior ori, din contră, posterior creației protopărinților. Ioan Damaschinul, influențat de apocrifele enohiene, dă de înțeles că Satan a căzut după ce s-a săvârșit creația materiei și nu înainte de aceasta: „Dintre aceste puteri îngeresti, înainte-stătătorul cetei terestre, căruia Dumnezeu i-a încredințat păzirea pământului, (...) n-a suferit luminarea și cinstea pe care creatorul i-a dăruit-o, ci, prin voință liberă... s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu care l-a făcut, voind (...) s-a depărtat de bine și a căzut în rău” (Damaschin, 1993: 49).

strămoșesc” (v. Minois, 2010; Romanidis, 2017: 233-260), al cărui principal efect este *moartea* (v. Romanidis, 2017: 114-124). Dacă demonologia este astăzi o știință nepredată în universitățile și seminariile creștine – deși, paradoxal, o găsim asumată teologic (v. Georgescu, 1938: 481-564; Negoită, 1992: 79-85), dogmatic (v. Buzalic, 2010; Matsoukas, 2002), moral (v. Aghioritul, 1996; Bunge, 1998), liturgic – supraviețuirea ei peste milenii se datorează evidentelor efecte persistente și din ce în ce mai profunde, capabile de a afecta creația până la modificarea ei, fără a oferi o explicație pe deplin satisfăcătoare cu privire la misterul *non-* și *existenței* răului (v. Bișa, 2018; Pavel, 1996; Taifas, 2020).

Cu mult înainte de a lua în discuție cele mai vechi sisteme religioase cunoscute astăzi, în proto-istoria umanității, unde ideile și credințele religioase abia se nașteau, demonologia se formează treptat din cumulul experiențelor trăite și mai apoi împărtășite sau asimilate pe cale orală, care apar în urma reacțiilor neplăcute la contactul cu sacrul. Rudolf Otto își focusează cercetarea pe noțiunea-stare de *tremendum*, *frica de necunoscut* identică *fricii de sacru*, depășită doar prin *stările multiple ale trăirii mistice*⁷ reduse la „vedere” și „unire”, singurele capabile să „absoarbă” frica (v. Otto, 1996b: 70). Sacrul se opune profanului, în primul rând, prin dimensiunea imposibil de cuantificat, câtă vreme, restrictiv, în limita granițelor auto-impuse, se află doar profanul. Pe de altă parte, pentru primitiv, geografia fizică a spațiului sacru se află într-o perfectă emulație cu geografia spirituală. Între cele două nu există practic nicio diferență. Întrepătrunderea este atât de evidentă, încât totul este viu (animismul)⁸, chiar și ceea ce în profan este inert sau mort. Din

---

7 Stări care, pe de-o parte, au ca principal efect *recunoașterea dependenței* față de zeu sau creator. Implicit, ea *provoacă la depășirea* aceluia (v. Otto, 1993: 154). Or, atunci când, pe de altă parte, procesul „unirii” nu este posibil, actantul uman va trece la *afirmarea independenței*, urmată de *despărțirea* de zeu, moment echivalent cu „o trezire”, o trăire mistică negativă, căci zeul va fi perceput ca *acela, străinul sau dușmanul*. Semnul căderii este frica (*tremendum*-ul) față de Cel de care nu trebuie să-ți fie frică.

8 Teoria hermeneuticii egiptene, din care aflăm că ceea ce este dedesubt (adică lumea fizică) este o reflecție a lumii spirituale, are drept centru teoriile fatalismului astrologic asiro-babilonian.

Călătorii în imaginarul literar

aceste două motive, omul este conștient de faptul că, odată trecută *granița* în sacru, se va supune de bună voie (va plăti un *pret*) transformărilor comportamentale (boală, nebunie/ posesiune spirituală) până la cele fizice (moarte ritualică sau matamorfoze în plante, insecte, păsări, pești sau animale). Chiar și astăzi, în cercetarea demonologică regăsim parte din acest „bagaj” al unor experiențe, de ce nu?, basmice. Experiența în sacru, mai concret, relația cu actanții săi obligă la schimbarea raporturilor. Astfel, dacă în profan avem un raport *moral* și *social* între membrii comunității, în relația cu actanții sacrului, omul se vede obligat la un comportament *etico-magic*.

Dacă aspectul moral-social este cât se poate de clar pentru viitorul construct spiritual, *religia profanului*, cel de-al doilea, etico-magic, ridică o serie întreagă de probleme de interpretare. Etica magică o vom defini ca pe un *grup de modele comportamentale bazate pe capacitatea de simțire* (senzorialitate) și *raționalizare* (cunoaștere/ gnoză), cu *efect practic în posibilitatea de probare* (sacerdotală) sau *respingere* (exorcism) a *voinței și acțiunii actanților sacrului, priviți pe tot parcursul șederii* (actantului uman) *în sacru, ca identici cu spațiul lor*. În funcție de rezultatul acestor experiențe, unii dintre actanții spirituali devin zei creatori și protectori, după cum alții nu se sinchisesc a-și dezvălui adevărata natură demonică. În fine, există o a treia categorie de spirite, viitorii „îngeri”, care dezvoltă, doar în relația cu omul, un comportament ambivalent, în funcție de capacitatea actantului uman de a-și însuși printr-o cunoaștere ezoterică, dar și exoterică, cunoașterea etico-magică (un fel de *grimoar* primitiv) absolut necesară în coabitarea, fie ea și „temporară”, cu agenții sacrului. Din acest motiv, etica magică o asociem cu cele mai vechi practici, precursorile vrăjitoriei, magiei și ale cultului divin religios și public a ceea ce noi numim „religia sacrului profan”. Astfel, etico-magia poate fi mai degrabă asociată cu noțiunea de șamanism, șamanul devenind „sursa” categoriilor demonologice pe care le vom lua în discuție.

Viziunea noastră asupra demonologiei diferă „istoricește” și, implicit, fundamental, de aceea a teologilor totalitare sau monoteiste, pentru că centrul modelului comportamental de *etică-magică* este extrem de asemănător cu *etica-basmică*. Doar

în câmpul spiritualității profane, ambele modele (de etică-magică/ basmică) au ca efect direct apariția unei triple deschideri (practice) a atributelor inserate de noi în însăși definiția eticii-magice. Mai precis, capacitatea de *simțire* se dezvoltă în cei „senzoriali”, de *raționalizare* în „gnostici”, de *aprobare* sau *respingere* în „preoți” și „exorciști”. Dacă le înțelegem „defalcate” în profan, aceasta nu înseamnă că tot astfel stau lucrurile și în sacru. În funcție de dezvoltarea lor uniformă, șamanul (pentru a folosi, din nou, un termen consacrat) va reuși sau nu în demersul său spiritual de a recupera sufletul victimei din comunitatea umană din care face și el parte. Pornind de la „modelul” șamanic (al sacrului „rebel”) ori, mai nou, mesianic (al sacrului „îmblânzit”), care înglobează cele trei puteri în religiile spiritualității profane, vom constata că atributele în discuție funcționează, mai degrabă, separat decât în relație, situație mai rar întâlnită, și doar atunci când sunt îndeplinite anumite condiții. Important este că, aproape indiferent la ce sistemele religioase mai vechi sau mai noi vom face trimitere, cele trei atribute marchează scopul aparițiilor diferitelor funcții sacerdotale, ori a claselor de magi sau vrăjitori. Pentru noi, acesta este un indiciu important că „diluarea” este, mai degrabă, artificială (mai ales în spațiul politeismelor religioase), decât reală, pentru că, indiferent de termenii folosiți pentru a le exprima, fondul „șamanic” la care fac trimitere, rămâne același. Procesul care marchează „despărțirea” puterilor șamanului în cele trei categorii se poate reduce la două cauze: 1) incapacitatea psiho-spirituală a șamanului de a le deține pe toate trei și 2) dorința de asimilare a atributelor de cei care vor deveni viitorul sacerdoțiu al religiilor spiritualității profane.

1. Senzorialul

Sau cel care simte *prezențele* sacrului. Se confundă cu persoana „aleasă” de către spirite când, de fapt, *alegerea* nu este o regulă. În sistemele religioase deja formate, *senzorialul* se identifică cu fetusul, întrucât „alegerea” se confirmă prin *semne* (manifestări ale naturii în ajunul nașterii, profeții, etc.), de unde și *sensul religios* al *predestinării*. În sistemele de inițiere magice, senzoriali pot fi tinerii de la vârsta „consacrării” (adică a

inițierilor puberale, des întâlnite în credințele populare, având ca efect direct deschiderea și relaționarea cu sacralitatea lumii satului), după cum, în practica vrăjitoriei, senzorial devine nou-născutul pus în directă comuniune cu spiritele, prin actul voit al părintelui de „a-l dăru”, variantă blândă pentru jertfele aduse cândva zeului/ demon Moloch. Ca o paranteză, unul din sensurile botuzului creștin este și acela de „a fura” acest start al consacrării demonice a prucului. Indiferent de faptul că avem de-a face cu o „consacrare” sau o „dăruire”, esențială pentru păstrarea unei conexiuni reale și continue cu sacralul este nealterarea sacro-socială a așa-numitei „linii de sânge” sau genealogică. În timp ce senzorialii sunt *generatori* de tradiții magico-religioase, *păstrătorii* acestora sunt gnosticii. La polul opus găsim tehnica obținerii/ provocării senzorialității prin substanțe halucinogene, aspect care nu interesează cercetarea de față.

Nu toți oamenii vor simți prezența *vie* a sacrului. Pentru cei care nu simt, gnosticii aveau un termen cât se poate de clar: „materie” sau *hylici*. Alții, cei mai puțini la număr, sunt „spiritualii”, *pneumaticii* sau *senzorialii*, iar ceva mai mulți ar fi „gnosticii” sau *psihicii*, o categorie despre care vom discuta mai jos.

Ce este, de fapt, un senzorial? Dacă citim lucrări din domeniul parapsihologiei, ajungem la două posibile concluzii: 1) este o persoană *fără inițiere în domeniul ezoteric al științelor oculte*, care *simte* (primește senzații asociate cu cele ale simțurilor fizice și, nu de puține ori, chiar prin intermediul lor) *prezența* (tradusă printr-o serie întregă de manifestări; cele mai comune, de tip *poltergeist* – germ. „duhuri jucăușe”) sufletelor morților, demonilor ori îngerilor; 2) *deține capacitatea de a le provoca*, prin intermediul *evocației* (aspect cel mai des întâlnit în practicile mantice, unde nu este necesară posedarea senzorialului, ceea ce nu exclude posesiunea lucrurilor) ori/ și (dacă capacitatea este exersată) a *invocației* (practici care impun posesiunea), a acelorași tipuri de spirite, după cum putem ușor discerne din categoriile de medii și tipuri de transe. Pentru cei din prima categorie, senzorialitatea reprezintă marca unui „accident” psiho-spiritual. În cele mai fericite situații, experiențele exotice trăite sunt asociate ultetrior unor lecturi de tip exoteric, precum basmele, lecturi din sfera paranormalului ori, mult mai rar, acolo unde acest lucru mai este încă posibil, din câmpul tradițiilor orale.

Călătorii în imaginarul literar

Cu toate că, în urma unui contact direct, un hlyic poate constata prezența exotică și chiar manifestarea vizibilă a spiritelor, el se dovedește *incapabil a o fixa permanent la nivelul conștiinței*. Dovada acestei incapacități este dată de respingerea totală a fenomenului real-spiritual ori explicarea lui într-o cheie „ateu” sau forțat științifică, total nepotrivită cu realitatea trăită. Pe de altă parte, experiența exotică, uneori accidentală, trăită în prezența spiritelor de către senzorial este, într-un târziu, *acceptată ca parte integrantă a vieții sale*, fapt ce-l diferențiază de hlyic. În fine, în ultimă instanță, sunt și mai puțini aceia care (avem în vedere cea de-a doua categorie, denumită în sens general medium) reușesc *să asimileze și să uziteze mai apoi de experiența dobândită* pentru a *provoca* sacrul să se manifeste. De aici, *in extremis*, rolul negativ al senzorialului în practica necromantă și în spiritism, pozitiv, în practica demonologică.

Dacă citim cu atenție studii de istoria religiilor, vom descoperi peste tot prezența senzorialului, începând cu practica șamanică, continuând cu cea mantică (asociată cu vrăjitoria)/ oraculară (asociată cu magia înaltă/ cultul religios), terminând cu misticismul marilor sisteme religioase, fapt care ne determină să credem că avem de-a face cu profesioniști ai (contactării) sacrului. În general, senzorialii sunt priviți ca *întemeietori de mari sisteme magico-religioase* sau ai *religiilor de mistere*, adevărați deschizători de drum pentru teologiile sistematice. Ele se vor rezuma la adaptarea exoterică (explicitarea dogmatică) a sacrului pentru profan, constituindu-se în expresii „înteligibile” unei spiritualități profane, hlyice, marcată, mai degrabă, de mecanismul ciclic și, implicit, previzibil al ritului, decât de surpriza unei trăiri mistice.

În fine, misticul este senzorialul convertit la un sistem religios. El este produsul, mai mult sau mai puțin contaminat, al unui „inventator” de religie. Atunci când se află în prezența actanților sacrului, va constata că elemente esențiale din experiența sa religioasă, la care se adaugă credința (termen care definește atașamentul necondiționat față de voința supremă a divinității cu privire la sine) sau speranța în ajutorul divin, îl vor focusa asupra scopului spiritual personal, ajutându-l să facă față asaltului actanților spirituali ai sacrului, nu tocmai încântați de întâlnirea cu o entitate umană păstrătoare a unor potențe

dovedit superioare. Aceste potențe, ascunse în profan de virtutea smereniei, nu mai pot fi ținute ascunse în sacru, motiv pentru care, nu de puține ori, faptele sfinților scandalizează chiar și pe martorii ucenici. Prin metoda *combativă* abordată, misticul transformă *etica magică* în *etică sacră*. Nu putem ști în ce măsură un senzorial poate deveni un preot sau exorcist, dar avem convingerea că invers nu se poate. Acesta este motivul pentru care senzorialitatea, atributul general al sezorialului, este esențială în parcursul unei reale cunoașteri demonologice.

2. Gnosticul

Sigur, termenul de *gnosis*=„cunoaștere” este preluat din limba greacă, fără însă a-i păstra sensul conferit de gnosticism. Dacă contactul cu sacru s-a făcut prin intermediul senzorialului, pentru dezvoltarea unei metode este nevoie de o persoană capabilă să opereze rațional pentru spațiul profan atât în sens teoretic, cât și practic toate informațiile primite. Viitoarea funcție de *inițiere magico-religioasă* și mai apoi doar *religioasă* (numită „taină”) se naște din necesitatea transmiterii cât mai fidele a acestei informații precum și din dorința de a proteja profanul de inserțiile insidioase ale sacrului malefic. Câtă vreme preluarea informației și transmiterea ei se produc pe cale orală, capacitatea actantului uman (a gnosticului) de a memora (mnemotehnica) și de a o prelucra (conexa și adapta) se dovedesc a fi esențiale pentru apariția și dezvoltarea cultului divin public, din care nu pot lipsi rugăciunile de protecție și cele de alungare a spiritelor necurate în diferitele etape sau din diferitele momente de încercare a vieții credincioșilor spiritualității profane.

Gnostică este persoana al cărui intelect este capabil să traducă și să adapteze „experiența mistică” a senzorialului nevoilor spirituale umane. La origine, gnosticul se identifică cu șamanul, mai precis, cu partea sa rațională, „trezită” în funcția de *povestitor* al extraordinarelor experiențe trăite în starea de senzorial sau *visător*. Un astfel de cunoscător va fi capabil de a genera, pornind de la compilarea elementelor pre-mitice, primul mit și mai apoi primul basm, într-o perfectă emulație cu viitoarele rituri magico-religioase ale spiritualității profane. În narațiunile religioase unde este expusă în mod explicit facerea

lumii în urma sacrificiului unui zeu-demon ori, în basmele, unde întâlnim lupta directă dintre bine și rău, în incipit, apare un gnostic, un auto-inițiat care s-a aflat, cel puțin o dată, în contact direct cu lumea sacrului.

Mai mult, experiența practică a gnosticului, pe lângă cunoașterea expusă oral (generatoare de mit, teologie și dogmă), oferă un material fertil pentru viitoarele construcții „liturgice” specifice elaboratelor rituri religioase ale spiritualității profane. La rândul lor, ele se constituie ca atribut fundamental al ultimelor două categorii sau funcții despre care vom discuta mai jos.

Nu întreaga cunoaștere gnostică este exoterică, deoarece o bună parte a ei rămâne ascunsă. Motivul apărării ezoterismului gnozei este, fie scandalizarea, fie descurajarea începătorilor (v. Bunge, 2000: 88); acest aspect este valabil și în creștinism, o religie, prin excelență, considerată „exoterică”. Prin extensie, nu există doar o gnoză pozitivă, ci și una negativă, cea din urmă, paradoxal, născută din arta preistorică a magiei vânătorii (v. Bruhl, 2003: 166).

Dintre gnosticii care aleg să devină „vizibili” prin cercetările lor, în funcție de tema, afilierea, respectiv non-afilierea la sistemele magice și/ sau religioase vechi sau noi, se pot distinge mai multe categorii. Din prima categorie fac parte toți aceia care sunt dedicați angelologiei și demonologiei sistemelor religioase actuale. Celei de-a doua categorii îi aparțin cercetătorii independenți ai demonologiei, după cum, cea din urmă este deținută de gnosticii demonolatri, solitari ori sectari. Aparenta ambivalență a gnosticilor se menține, câtă vreme cunoașterea este principala tentație la care se supun de bună voie. Totuși,

---

9 Confuzia care se crează astăzi, mai ales cu privire la cunoașterea basmică, pleacă de la continua permutare a motivelor basmice. Analizate însă în parte (atunci când, măcar în parte, cercetătorul renunță la a mai vedea metafore peste tot), se observă că basmele fantastice se construiesc plecând de la *constatarea* și *exprimarea* contactului primului povestitor cu unul sau mai mulți actanți ai sacrului. Chiar și târziu, în lumea satului românesc, basmul își păstra funcția apotropaică, semn că inițial, el chiar era considerat un puternic *exorcism* (v. Holhoș 2012: 72) împotriva duhurilor rele, dar mai cu seamă împotriva zmeilor, o „specie” de demoni despre care se crede că până la urmă a dispărut (Holhoș 2010: 65).

fără o cunoaștere solidă, nu poate exista cult și, cu atât mai puțin, exorcismul.

3. Preotul și exorcistul

După ieșirea din negura preistoriei, aprobarea sau respingerea manifestărilor viului sacral benefic ori malefic devin (odată cu asimilarea pe scară largă a povestirii mitice) principala preocupare a spiritualității profane instituționalizate politic și social. Adaptarea permanentă a cultului la povestirea mitică pe care o găsim suferind succesive modificări sincretice (amintim mitul eroului) este și o consecință a provocărilor continue ale întâlnirii omului cu sacralul. Mai precis, permanentele modificări ale cultului, dincolo de polisemantismul percepțiilor sacralului în profan, nu sunt altceva decât reacții la *permanentele intruziuni ale viului sacral în profan*. Nu doar prin interacțiunea dintre povestirile mitice se poate explica asemănările dintre mituri, ci, privindu-le la începuturile lor ca pe niște modele independente și de cunoaștere asemănătoare, născute în urma întâlnirii omului cu entități spirituale interesate de a transmite aproape același mesaj. Cum altfel am putea înțelege omniprezentul mit al uriașilor, atât de important în cercetarea istoriei demonologiei? Pe de altă parte, varietatea de mituri constituie o „reacție” firească la evoluția (sau involuția) contactelor cu actanții spirituali ai sacralului, aspect concretizat în permanenta dezvoltare a cultului divin public din care nu pot lipsi descâtecul (ca act liturgic) și exorcismul. Dispariția contactului a dus la ruina cultică și mitică, dar, pare-se, niciodată la dispariția lor completă.

Funcțiile-atribut de preot și exorcist funcționau atât împreună, la egipteni, greci și romani (v. Proja 2002: 110), cât și separat, semn că importantă era *stabilirea unui contact*, permanent sau ciclic, cu sacralul. În cultele elaborate, cum ar fi cel asiro-babilonian, aceste funcții existau separat, după cum, în creștinismul primar, a fi exorcist nu avea nicio legătură cu statutul de preot; situația se schimbă treptat până când, în catolicism, nu toți preoții pot fi exorciști, după cum, în ortodoxie, toți preoții primesc această harismă.

Treptat, sistemele religioase construite pe mituri, dar și pe credințe comune (precum cele monoteiste), exclud din dogme și cult, acele *idei religioase* considerate „separate” sau „eretice”.

De vreme ce nu pot fi acceptate, ele cad în dizgrație, „alocate” câmpului superstițiilor, manticii, etc., asociate, mai târziu asimilate, cu practicile interzise.

Odată „curățat” cultul, în absența oricărei garanții a ulterioarelor intruziuni exterioare sau inovații cultice păguboase (v. Danciu, 2019: 19; Danciu, 2021: 77-83), se formează un sacerdoțiu capabil de a asimila toate acele puteri sau harisme de care se bucurau în primele secole creștine mai toți creștinii evlavioși. Calitatea de preot și cea de exorcist, când cea din urmă nu este pusă sub semnul întrebării (v. Amorth, 2011; Stilianakis, 2014: 191-242; Wilkinson, 2007: 129-140), sunt adesea confundate (Horia, 2020: 225-226), chiar dacă nu toți exorciștii sunt și preoți (v. Flueraș, 2020: 107-132) și nici toți preoții nu practică exorcismul (criză care apare când episcopul se opune numirii de exorciști în dioceza sa – v. Fortea, 2017: 239-240). Acest ultim fapt aduce mari prejudicii celor posedați, pentru că se văd obligați să-și caute vindecarea în practicile magice (v. Dumea, 2007: 151).

4. Demonologia

Dincolo de definiția „clasică” a demonologiei, drept știința care se ocupă cu studiul (lucrărilor și metodelor alungării) demonilor, ea ar trebui, mai degrabă, înțeleasă în cele două stadii ale dezvoltării sale, *pre-* și *monoteist*. Adesea asociat greșit cu *demonolatria* (închinarea la demoni), primul stadiu, cel politeist, reprezintă prima formă cultă de demonologie a spiritualității profane. Asocierea ei cu demonolatria este, în faza sa ultimă, un produs al teologiei patristice creștine, pentru a exclude orice asociere ori încercare sincretică cu exorcismul practicat de către creștini. Schimarea paradigmei demonologiei politeiste cu cea a monoteismului celor convertiți este de înțeles în contextul mai larg al luptei apologetice împotriva gnosticismului și a ereziilor care riscau să copleșească, până la extincție, prea tânără spiritualitate creștină.

Cum convertirea globală la monoteism nu se va întâmpla niciodată, demonologia sistemelor politeiste trebuie tratată ca *existentă și benefică*, motiv pentru care orice construct apologetic creștin ar trebui să se rezume la contracararea atacurilor directe împotriva monoteismului. Demonologia politeistă funcționează

chiar și acolo unde monoteismul pare pe deplin fundamentat. Ea se regăsește în credințele populare încă active la noi. Cu toate că sunt condamnate oficial, se apelează la ele în lipsa prezenței fizice sau a neputinței spirituale a preotului. Nu de puține ori, neputința spirituală a preotului de a exorciza un demon, este compensată de cea a vrăjitoarei *cunoscătoare* (descântătoare) care știe să „scoată diavolii”. Astfel, deloc paradoxal, o parte din aportul la continuitatea lor cu elemente sincretice creștine, vine chiar din mediul creștin. Ceea ce este important de reținut, nu are legătură cu concurența sistemelor spiritualității profane, ci cu faptul că există entități considerate demonice în creștinism care nu răspund la semnele și riturile/ exorcismele deja consacrate (Hedeșan 2000: 172), fapt cunoscut în lumea exorciștilor populari sau „independenți”, cum i-am numit noi. Permanența unei *demonologii paralele sistemelor consacrate* ale spiritualității profane se susține în fapt și nu teoretic. Iată un motiv în plus pentru revizuirea viziunii generale asupra *istoriei demonologiei*, care nu începe cu monoteismul iudaic și nu se va sfârși cu cel creștin, dovadă stând exorcismul islamic (v. Rayan 2018). Dincolo de faptul că *nu* toți exorciștii „ambulanți” („neinstituționalizați” monoteistic) sunt falși, trebuie să recunoaștem că practica lor exista și înainte de convertirea localnicilor la creștinism. Cum nicio împărăție nu se surpă pe sine (Matei, 12, 25), nu suntem atât de siguri că ei scoteau pe demoni cu ajutorul lui Belzebuth (Luca, 11, 15).

Din practica descântecului, care nu a apărut odată cu creștinismul, ci categoric îl precede, vedem că a existat o zeităte feminină (înlocuită cu Fecioara Maria, a cărei autoritate asupra forțelor răului o găsim prelungită și în practica exorcismului – v. Bamonte 2013; 2020: 31-39), o Magna Mater benefică, capabilă de a alunga demonii locali. Noi nu am găsit vreo prezență masculină pozitivă în descântecul popular și, dacă există, trebuie privită ca o inserție de origine creștină. Ceea ce dorim să evidențiem este că nu ar trebui să ne mai grăbim în a cataloga „științific” demonologia precreștină, ca demonică; cel mult, idolatră. De altfel, considerăm forțată și permanenta asociere între idol (icoană) și demon, pentru simplul motiv că exact divinitățile benefice sunt expresii ale proniei divine, într-o lume căzută sub

Călătorii în imaginarul literar

păcat, dacă ar trebui să avem un punct de vedere aproape teologic asupra acestei chestiuni.

Demonii nu sunt capabili să *inventeze* zeități benefice și, cu atât mai puțin, să *genereze* concepte religios-morale, care să aducă un plus de valoare vieții spirituale umane. Aceasta este viziunea monoteismului radical, dar nu și a celui primitiv (considerate de noi astfel, cel puțin până la apariția primului templu). Cea din urmă reprezintă un construct care, chiar dacă are în vedere o viitoare epurare a elementelor demonice din cultul divin public, acceptă, pentru moment, parțiala coabitare (cultică și implicit oficială) a îngerului rău și nu a demonului Azael/ Azazel cu divinul Creator YHWH (v. Chialda, 1941: 394-412, Georgescu, 1934). Acest aspect este de neconceput astăzi, cu toate că îl regăsim expus aproape „filosofic” de Hristos în „parabola” dinarului: Cezarul/ Samael, „prințul”/ îngerul (rău) al Romeii vs. YHWH (v. *Marcu*, 12, 15-17).

Este firesc să ne întrebăm: în acest caz, cât de stabil-monoteistă rămâne viziunea asupra demonologiei? Confuzia apare încă de la începuturile creștinismului în Noul Testament, unde Iisus Hristos este acuzat deschis că scoate demonii cu ajutorul lui Belzebut (regele „muscă” al demonilor): „Și dacă Eu scot demonii cu ajutorul lui *Beelzebul*, fiii voștri cu ajutorul cui îi scot? De aceea ei vor fi judecatorii voștri!” (*Luca*, 11, 19). Cu toate că nu avem dovezi clare cu privire la practica exorcismului în Vechiul Testament, nu înseamnă că evreii nu au găsit metode de a-i salva pe cei asupriți. Cazul *Tobit* pare elocvent în acest sens. Arhanghelul Rafael se „folosește” de fumigații, fără rostirea de rugăciuni și, cu atât mai puțin, a numelui divin pentru a-l alunga pe demonul, cândva nefilimul Asmodeu.

Nu suntem convinși de faptul că preoții templului din Ierusalim s-au cupat cu exorcismul, mai degrabă avem rabini sau exorciști ambulanți, care aplicau o dublă practică. Pe scurt, se foloseau de versete din cartea Psalmilor sau din profeți, unde numele divin este glorificat, fără să se ferească a apela și la zeitățile benefice ori malefice ale politeismului încă tutelar în acea perioadă. Cu alte

---

10 Conform apocrifelor lui Enoh: *Apocalipsa* 2000: 34-38; *Cartea* 2006: 37-40; *Onișor* 2000: 97-98, 246-248.

11 Identificat cu Satan, v. *Livre* 1989: 126-127.

Călătorii în imaginarul literar

cuvinte, bănuim că avem de-a face cu un profund sincretism în practica exorcismului la iudei, de unde și confuzia întemeiată cu privire la originea actantului spiritual protector din exorcismul practicat de Iisus Hristos.

Acuza îndreptată împotriva succesului exorcismului practicat de Hristos vine pe fondul întemeiat al rezultatelor sale pozitive și (v. *Matei*, 12, 43-45), greu de obținut până la El de către exorciștii iudei. Era firesc ca succesul Său să fie interpretat astfel: demonii ascultă de stăpânul lor (actantul uman activ) și, prin urmare, o realitate des întâlnită în practica exorcismului de tip magic, practicat chiar și de evrei. Sigur, patrologia și, mai apoi, toate teologiile creștine au interpretat acuza ca un afront adus persoanei divine a Mântuitorului, când, de fapt, cu totul altfel stau lucrurile. Singura acuză era că El ar încerca *să-și facă un nume mai presus de Numele adevăratului Dumnezeu*. Intuiția a fost corectă, de vreme ce Iisus rămâne consemnat drept primul profet care și-a deschis o „școală” de exorcism, având curajul să-și trimită ucenicii să scoată demoni *în numele Lui* (v. *Marcu*, 16, 17-18; *Ioan*, 14-12). Cum să perceapă iudaismul altfel decât suspectă, dacă nu cumva chiar blasfemitoare, o astfel de poziție?

Referințe:

- AGHIORITUL, Sf. Nicodim (1996). *Războiul nevăzut (The Unseen War)*. Iași: Editura Buna Vestire.
- AMORTH, D. G. (2011). *Exorciști și psihiatri (Esorcisti e psichiatri)*. Oradea: IHTYS.
- Apocalipsa lui Enoh (The Apocalypse of Enoch)*. (2000). Alba Iulia: Editura Reîntregirea.
- BAMONTE, F. (2013). *Preasfânta Fecioară Maria împotriva diavolului în riturile de exorcizare (La Vergine Maria e il diavolo negli esorcismi)*. Oradea: Editura UHTYS.
- BAMONTE, F. (2020). „Fecioara Maria și diavolul în exorcisme” („The Virgin Mary and the devil in exorcisms”), în coord. William Bleiziffer și Alberto Castaldini: *Demonologia astăzi. Fundamente teologice și aspecte practice (Demonology today. Theological foundations and practical aspects)*. Cluj: Presa Universitară Clujană.

Călătorii în imaginarul literar

- BIȘA, D.-R. (2018). *Problema răului în limitele doctrinare ale creștinismului tradițional (The problem of evil within the doctrinal limits of traditional Christianity)*. Pitești: Editura Paralela 45.
- BRUHL, L.L. (2003). *Experiența mistică și sibilurile la primitivi (Mystical experience and the symbols of the primitives)*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- BUNGE, Ieromonah Gabriel (1998). *Mânia și terapia ei după avva Evagrie Ponticul sau vinul dracilor și pâinea îngerilor (Her anger and therapy after Avva Evagrie Ponticul or the wine of devils and the bread of angels)*. Sibiu: Editura Deisis.
- BUNGE, Ieromonah Gabriel (2000). *Părintele duhovnicesc și gnoza creștină după avva Evagrie Ponticul (Geistliche Vaterschaft Christliche Gnosis bei Evagrios Pontikos)*. Sibiu: Editura Deisis.
- BUZALIC, A. (2010). *Demonologia creștină. Revelație, tradiție și rațiune (Christian Demonology. Revelation, Tradition and Reason)*. Târgu-Lăpuș: Editura Galaxia Gutenberg.
- Cartea lui Ehon* (2006). (*The Book of Enoch*). București: Editura Herald.
- CHIALDA, M. (1941). *Sacrificiile Vechiului Testament (Old Testament Sacrifices)*. Caransebeș.
- DAMASCHIN, Sf. Ioan (1993). *Dogmatica (Dogmatic)*. București: Editura Scripta.
- DANCIU, P.A. (2019). „Superstiția religioasă sau despre o spiritualitate a disperării” („Religious superstition or about a spirituality of despair”), în *Interferențe*, nr.1/ (4).
- DANCIU, P.A. (2021). „Rugăciunea lumânărilor aprinse” („The candle prayer”), în *Nedeia*, anul 9, nr. 1/ 17, iunie.
- DUMEA, C. (2007). „Diavolul și exorcismele”, în *Dialog teologic*. Anul X, nr. 20.
- FORTEA, J.A. (f.a.) *Summa Daemonica. Tratat de demonologie și manualul exorcistului (Summa Daemonica. Trattato di Demonologia e Manuale dell'esorcista)*. Iași: Editura Sapientia.
- FLUERAȘ, C. (2020). „Despre lupta împotriva demonilor în „Viața lui Antonie”, de Atanasie al Alexandriei” („About the fight against the demons in "The Life of Anthony", by Athanasius of Alexandria”). În coord. William Bleiziffer și Alberto Castaldini: *Demonologia astăzi. Fundamente teologice și aspecte practice (Demonology today. Theological foundations and practical aspects)*. Cluj: Presa Universitară Clujană.
- GEORGESCU, I.V. (1934). *Demonologia Vechiului Testament. Azazel (Demonology of the Old Testament. Azazel)*, București.
- GEORGESCU, I.V. (1938). „Demonologia Vechiului Testament. Satan în profetația lui Zanaria” („Demonology of the Old Testament.

Călătorii în imaginarul literar

- Satan in Zanaria's prophecy"). În *Biserica Ortodoxă Română*, vol. 56, nr. 9-10/ septembrie-octombrie.
- HEDEȘAN, O. (2000). *Pentru o mitologie difuză (For a diffuse mythology)*. Timișoara: Editura Marineasa.
- HOLHOȘ, M. (2010). *Basmul – lecturi critice (The fairy tale - critical reading)*. Alba Iulia: Editura Æternitas.
- HOLHOȘ, M. (2012). *Basmul: momente de referință (The fairy tale: reference moments)*. Alba Iulia: Editura Æternitas.
- HORIA, Arhim. Nichifor (2020). *Practica exorcizării în Biserica Ortodoxă. Aspecte liturgice, canonice și pastorale (The practice of exorcism in the Orthodox Church. Liturgical, canonical and pastoral aspects)*. Iași: Editura Doxologia.
- Le Livre Hébreu D'Hénoch. Livre des Palais* (1989). Paris: Verdier.
- MATSOUKAS, N. (2002). *Teologie dogmatică și simbolică. Demonologie (Dogmatic and Symbolic Theology. Demonology)*, vol. 4. București: Editura Bizantină.
- MINOIS, G. (2010). *Originile răului. O istorie a păcatului strămoșesc (Les origines du mal. Une histoire du peche originel)*. Iași: Editura Sapienția.
- NEGOIȚĂ, pr.prof. Athanasie (1992). *Teologia biblică a Vechiului Testament (Biblical Theology of the Old Testament)*. București: Editura „Credința Noastră”.
- PAVEL, prof.dr. C.C. (1996). *Problema răului la Fericitul Augustin (The problem of evil in Blessed Augustine)*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- RAYAN, Abu (2018). *Ruqyah. Islamic Exorcism. Protection and Healing. Jinn, Sorcery and Evil Eye*. Tauhdt.
- ROMANIDIS, protopresbiter prof. dr. Ioannis (2017). *Păcatul strămoșesc (Ancestral sin)*. București: Editura Sophia, Editura Metafrază.
- STĂNILOAE, pr. prof. dr. D. (1990). *Studii de teologie dogmatică ortodoxă (Studies of Orthodox Dogmatic Theology)*. Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei.
- STĂNILOAE, pr. prof. D. (2018). *Teologia dogmatică ortodoxă (Orthodox Dogmatic Theology)*, t. 1. București: Editura Basilica.
- STILIANAKIS, Arhim. Antonie (2014). *Vindecări ale demonizațiilor (Healings of the demonized)*. Galați: Editura Egumenița.
- TAIFAS, pr. dr. Bogdan C. (f.a.). *Bunătatea lui Dumnezeu și existența răului în lume. Contradiție sau complementaritate? (God's goodness and the existence of evil in the world. Contradiction or complementarity?)*. Iași: Editura Doxologia.
- ONIȘOR, pr. lect. dr. R. (2000). *Cartea lui Enoh și apocaliptica intertestamentară (The book of Enoch and the intertestamental apocalypse)*. Alba Iulia: Editura Reîntregirea

Călătorii în imaginarul literar

- OTTO, R. (1993). *Mistica orientului și mistica occidentului (West-Östliche Mystik)*. Iași: Editura Septentrion.
- OTTO, R. (1996a). *Sacral. Despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu raționalul (Das heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen)*. Cluj: Editura Dacia.
- OTTO, R. (1996b). *Despre numinos (Aufsätze, das Numinose Betreffend)*. Cluj: Editura Dacia.
- PROJA, G. B. (2002). *Uomini, diavoli, evorcismi. La verità sul mond dell' occulto*. Roma: Città Nuova.
- WILKINSON, T. (2007). *Exorcisții Vaticanului. Alungarea diavolului în secolul XXI (Vatican exorcists. The expulsion of the devil in the 21st century)*. București: Editura House of Guides.

~~~~~

Petru Adian DANCIU, PhD in Philology with a thesis on the Romanian folk tale at 1 Decembrie 1918 University of Alba Iulia (2018). He graduated the Faculty of Letters, Philosophy and History, Department of Orthodox Theology, Universitatea de Vest, Timisoara (1999). Master in History and Philosophy of Religions, Faculty of Orthodox Theology, Aurel Vlaicu University of Arad (2009). Member of the Speculum Research Center of the Imaginary, Alba Iulia. Teacher. Author of the volume *Teologia numelor divine. Egiptul Antic (The Theology of Divine Names. The Ancient Egypt)* (2005), *Demonologia basmului popular românesc. Motivul zmeului (The demonology of the Romanian folk tale. The motif of the dragon)* (2019), *Zmei, draci și strigoii. Eseuri de hermeneutică a basmului popular românesc (Dragons, devils and vampire. Essays on the hermeneutics of Romanian folk tales)* (2021). Articles and studies published in *Tibiscum. Ethnography and History Studies and Communications*, in the local journals *Interferențe*, *Gnosis* and in the international journals *Journal of Romanian Literary Studies*, *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, *Incursions into the imaginary*, *TricTrac: Journal of World Mythology and Folklore*, *SÆCULUM*. He has participated in national and international symposiums in Timisoara, Deva, Alba Iulia, Târgu-Mureș.